

RECENZJE

WOLFGANG DÄUBLER: Stationierung und Grundgesetz. Was sagen Völkerrecht und Verfassungsrecht zu neuen Massenvernichtungswaffen (ABC-Waffen) in der Bundesrepublik? Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek bei Hamburg 1982, str. 222.

Od chwili uchwalenia w grudniu 1979 r. tzw. podwójnej decyzji NATO problem stacjonowania rakiet średniego zasięgu, uzbrojonych w głowice nuklearne, stał się jedną z ważniejszych kwestii wewnątrzpolitycznych w Republice Federalnej Niemiec i jednym z zasadniczych czynników, które legły u podstaw ruchu pokojowego w tym kraju. Praca W. Däublera, profesora prawa w Uniwersytecie w Bremie, stanowi przyczynek do tej dyskusji. Autor przedstawia wiele zastrzeżeń do stacjonowania rakiet Pershing II i Cruise Missiles na terenie RFN, wynikających z prawa międzynarodowego i z zachodnioniemieckiego prawa konstytucyjnego.

Przedmiotem rozważań W. Däublera na płaszczyźnie międzynarodowoprawnej są dwa zasadnicze problemy. Pierwszy to kwestia stacjonowania nuklearnych rakiet średniego zasięgu na terytorium RFN w świetle zasady zakazu użycia broni nuklearnej w konfliktach konwencjonalnych. Autor zwraca uwagę na sprzeczność strategii „flexible response” z obowiązującym prawem międzynarodowym (strategia ta przewiduje bowiem wprowadzenie broni jądrowej w przypadku ataku konwencjonalnego). Zasadniczą jednak sprawą podjętą w związku z tym pozostaje kwestia dopuszczalności — z punktu widzenia prawa międzynarodowego — podejmowania w tym zakresie „środków przygotowawczych”. Drugim zagadnieniem jest tytuł prawny, pozwalający wojskom amerykańskim, stacjonującym w RFN, na rozszerzenie swojego arsenału o nuklearne rakiety średniego zasięgu. Sama „podwójna decyzja” NATO takiej podstawy prawnej (wbrew poglądom, prezentowanym w dyskusjach politycznych) stworzyć nie może, bowiem Rada Ministrów NATO może zasadniczo uchwalić tylko zalecenia, nie mające dla państw członkowskich prawnie wiążącego charakteru. W. Däubler przeprowadza również analizę innych aktów prawa międzynarodowego (przede wszystkim tzw. Układu Niemieckiego w brzmieniu z 1954 r. oraz układu o stacjonowaniu — Stationierungsvertrag), na których mógłby się ewentualnie opierać amerykański tytuł prawny. Dochodzi do wniosku, że agresywne stosowanie broni nuklearnej oraz broni chemicznej jest sprzeczne z prawem wojennym. Z tego też powodu prawo międzynarodowe zabrania również podejmowania w tym zakresie „środków przygotowawczych”, o ile — w myśl doktryny militarnej — środki te służyłyby jednoznacznie celom agresywnym (s. 78). W. Däubler podkreśla, że jedynym tytułem prawnym stacjonowania rakiet Pershing II i Cruise Missiles na terytorium RFN może być zgoda Republiki Federalnej, wyrażona przez jej kompetentne organy. Przy podejmowaniu decyzji organy te związane są przede wszystkim postanowieniami konstytucji (s. 108).

Do tych problemów prawnomiędzynarodowych W. Däubler dodaje liczne wątpliwości, wynikające z prawa konstytucyjnego Republiki Federalnej. Uzasadnienie przeprowadzenia analizy konstytucyjno-prawnej widzi w tym, że zarówno układ NATO, jak i układ o statusie wojsk NATO (obowiązujący od 1963 r.) wyraźnie zezwalają na podejmowanie tylko takich kroków, które są zgodne z prawem wewnętrznym państw członkowskich. Stawia więc pytanie, czy stacjonowanie broni masowej zagłady na terytorium RFN, w przypadku gdy wyłączna możliwość dysponowania tą bronią leży w ręku obcego państwa (prezydenta Stanów Zjednoczonych), jest w ogóle zgodne z wyrażoną w konstytucji „zasadą suwerenności narodu

niemieckiego". Wątpliwe jest — zdaniem W. Däublera — objęcie tego przypadku przez artykuł 24 ust. 2 konstytucji, który zezwala rządowi federalnemu na przekazanie praw zwierzchnich w przypadku utworzenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Następnie wskazuje na konieczność ustawowego uregulowania kwestii stacjonowania nuklearnych raket średniego zasięgu na terytorium RFN (Gesetzesvorbehalt). Problem ten nie może być — jego zdaniem — pozostawiony tylko egzekutywie, lecz wymaga również udziału ciał ustawodawczych. W. Däubler odwołuje się tu do orzecznictwa Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, dotyczącego wnoszenia elektrowni jądrowych. „Czy zasady określające udział ustawodawcy przy wnoszeniu elektrowni jądrowych nie powinny dotyczyć również interesującego nas problemu”, „czy stacjonowanie Pershing II i Cruise Missiles, a również niebezpieczeństwo powodowane przez broń chemiczną, nie jest większe od niebezpieczeństwa pochodzącego od elektrowni jądrowych?” — pyta W. Däubler (s. 14).

Inny problem konstytucyjno-prawny, na który wskazuje, wyniknął również podczas dyskusji nad celowością wnoszenia elektrowni jądrowych, a dotyczył udziału obywateli przy podejmowaniu stosownych decyzji. Federalny Trybunał Konstytucyjny wyprowadził to prawo obywateli z artykułu 2 ust. 2 konstytucji (prawo do życia). W. Däubler uważa, że prawo to powinno obejmować również kwestię stacjonowania broni nuklearnej i chemicznej. W każdym razie — jego zdaniem — realizacja „podwójnej decyzji” NATO w dotychczasowym kształcie byłaby sprzeczna z konstytucją (s. 147).

W końcu problem stacjonowania nuklearnych raket średniego zasięgu i broni chemicznej na terytorium RFN autor analizuje w świetle zasady Friedensgebot, którą wyprowadza nie tylko z artykułu 26 konstytucji (zakaz podejmowania świadomej działalności zakłócającej pokój oraz zakaz przygotowywania wojny agresywnej), lecz w której widzi rodzaj „zasadniczego programu” konstytucji (s. 15). W. Däubler dochodzi do wniosku, że podjęcie decyzji o stacjonowaniu broni masowej zagłady na terytorium RFN w ramach strategii „flexible response” byłoby sprzeczne z artykułem 26 ust. 1 konstytucji (s. 161).

Trzeba sobie zdawać sprawę, że przeprowadzona przez W. Däublera analiza prawnomiędzynarodowa i konstytucyjno-prawna ewentualnej realizacji „podwójnej decyzji” NATO nie jest zgodna z dominującym nurtem interpretacji prawa międzynarodowego i prawa konstytucyjnego w zachodnioniemieckiej doktrynie, a należy raczej do tzw. nurtu alternatywnego, w którego ramach podejmowane są próby odmiennego spojrzenia na konstytucję Republiki Federalnej oraz zakres wiążących ją norm prawa międzynarodowego. Podkreślić jednak trzeba nie tylko walor naukowy książki W. Däublera, lecz również jasność wyводу i dostępność języka. Książka, w swoim zamierzeniu adresowana do szerokiego kręgu odbiorców, daje jednocześnie jasny przegląd wielu podstawowych problemów prawa międzynarodowego i prawa konstytucyjnego Republiki Federalnej. W. Däubler nie ogranicza się do naukowej analizy problemu i postawienia szeregu prawnomiędzynarodowych i konstytucyjno-prawnych zarzutów wobec stacjonowania na terytorium RFN raket nuklearnych średniego zasięgu oraz broni chemicznej. Wskazuje on również na prawne metody, przy których pomocy wątpliwości te mogą być rozstrzygnięte. Oprócz uprawnień organów państwowych i krajów federalnych do wystąpienia przed Federalny Trybunał Konstytucyjny, uprawnienie takie przysługuje w tym przypadku — w drodze skargi konstytucyjnej — również obywatelom

OMÓWIENIA

RFN, w każdym razie — zdaniem W. Däublera — tym, którzy mieszkają w pobliżu ewentualnego miejsca stacjonowania rakiet lub przechowywania broni chemicznej. Po wyczerpaniu drogi sądowej w RFN możliwe jest podjęcie działań, w ramach określonych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka.

Jan Barcz

* * *

ANDRIEJ G. BAKLANOW, ALEKSANDR W. WIKTOROW: Jewropa